

ROZDZIAŁ WSTĘPNY – POPIÓŁ

WSZYSTKO w tej książce jest prawdą.

Kiedy opowiadałem epizody tej historii różnym ludziom, wszyscy jednym głosem twierdzili, że powinienem napisać książkę.

[Ale ja piszę ją od dawna. Pierwsza wersja, można powiedzieć, została napisana, kiedy miałem czternaście lat. W grubym, domowym sposobem wykonanym zeszytcie, ja, w owym czasie głodny, niespokojny chłopaczyna, na gorąco zapisałem wszystko, co widziałem, słyszałem i wiedziałem o Babim Jarze. Pojęcia nie miałem, po co to robię, ale wydawało mi się, że tak trzeba. Żeby niczego nie zapomnieć.

Ów zeszyt nazywał się „Babi Jar” i skrywałem go przed wzrokiem postronnych oczu. Po wojnie w Związku Radzieckim rozszalał się antysemityzm: kampania przeciwko tak zwanemu „kosmopolityzmowi”, aresztowania żydowskich lekarzy-„trucicieli”, a nazwa „Babi Jar” stał się niemalże zakazana.

Któregoś razu mój zeszyt znalazła w czasie robienia porządków matka, płakała nad nim i poradziła, aby go zachować. To ona pierwsza powiedziała, że kiedyś powinienem napisać książkę.]

Im dłużej żyłem na świecie, tym bardziej upewniałem się, że mam obowiązek to uczynić.

Wielokrotnie brałem się za pisanie zwykłej dokumentalnej opowieści, nie mając jednak żadnej nadziei, że będzie opublikowana.

Poza tym, że mną samym wydarzyła się dziwna rzecz. Starłem się pisać zwykłą powieść zgodnie z zasadami realizmu socjalistycznego –

jedyne, jaki znałem, jakiego uczyłem się w szkolnej ławie i dalej przez całe życie. Lecz prawda życia, przeobrażając się w „prawdę artystyczną”, z jakiejś przyczyny gasła w oczach, stawała się banalna, wymuskała, kłamliwa i, na koniec, podła.

[Realizm socjalistyczny nakazuje pisać nie tyle tak, jak było, ale tak, jak powinno być, lub przynajmniej mogło być. Kłamliwy i podły to sposób, który w konsekwencji zagubił wielką niegdyś rosyjską literaturę. Odcinam się od niego na zawsze.]

Piszę tę książkę, nie myśląc więcej ani o żadnych metodach, [ani o żadnych władzach, granicach, cenzurach czy uprzedzeniach narodowościowych.]

Piszę tak, jakbym dostownie pod przysięgą składał zeznanie przed najwyższym sądem na sprawiedliwym procesie – i odpowiadam za każde swoje słowo. W tej książce opowiedziana jest tylko prawda – TAK, JAK BYŁO.

[Ja, Anatolij Wasiliewicz Kuzniecowa, autor tej książki, urodziłem się 18 sierpnia 1929 roku w Kijowie. Moja matka jest Ukrainką, ojciec – Rosjaninem. W dowodzie tożsamości miałem wpisaną narodowość „rosyjską”.]

Wyrosłem na przedmieściu Kijowa, Kurzeniewce, niedaleko od dużego parowu, którego nazwa była w owym czasie znana wyłącznie miejscowym mieszkańcom: Babi Jar.

Jak i inne okolice Kurzeniewki, wąwóz był miejscem naszych zabaw, miejscem, jak to się mówi, mojego dzieciństwa.

Potem, od razu w jeden dzień, stał się bardzo znany.

Przez ponad dwa lata był strefą zakazaną, z drutem kolczastym pod wysokim napięciem, z obozem koncentracyjnym i z tablicami, na których było napisane, że do każdego, kto się zbliży, będzie otwierany ogień.

Ktoregoś razu byłem tam nawet, w kancelarii obozu co prawda, nie w samym wąwozie, bowiem inaczej bym tej książki nie pisał.

Co jakiś czas słyszeliśmy tylko serie karabinów maszynowych: ta-ta-ta, ta-ta...Słyszałem je dzień po dniu przez dwa lata i dzisiaj wciąż mam je w uszach.

Na koniec nad parowem podniósł się ciężki, tłusty dym. I niósł się stamtąd przez trzy tygodnie.

Ma się rozumieć, kiedy wszystko się skończyło, wraz z przyjacielem, choć baliśmy się min, poszliśmy popatrzeć, co też tam zostało.

To był ogromny, można wręcz powiedzieć monumentalny jar – głęboki i szeroki, jak górski wąwóz. Na jednym jego krańcu krzykniesz – na drugim ledwie dosłyszysz.

Znajdował się między trzema kijowskimi dzielnicami: Łukjanówką, Kurzeniewką i Syrcem, otoczony cmentarzami, zagajnikami i ogrodami. Na dnie zawsze płynął bardzo miły, czysty strumyczek. Zbocza – strome, urwiste, czasami wręcz pionowe. W Babim Jarze często zdarzały się osunięcia ziemi. Zresztą, w tych miejscach było to zwykłą rzeczą. Prawy brzeg Dniepru cały jest pocięty takimi jarami, główna ulica Kijowa, Chreszczatyk, powstała z Chreszczatowego Jaru, jest Repjachowy Jar, Syrecki Jar i inne, wiele ich tam.

Szliśmy i zobaczyliśmy, jak z jednej strony wąwozu na drugą przechodził oberwany starzec z torbą. Z tego, jak pewnie szedł, zrozumieliśmy, że gdzieś tu pomieszkuje i chodzi tędy nie pierwszy raz.

– Dziadku – zapytałem – a Żydów to tutaj rozstrzeliwali, czy dalej?

Dzjad zatrzymał się, obejrzał mnie od stóp do głów i powiedział:

– A ilu tutaj Rosjan zabito, a Ukraińców, a wszystkich narodów?

I poszedł.

Znaliśmy ten strumyk jak własne pięć palców, jako dzieciaki przegradzaliśmy go maleńkimi jazami – „gatkami”, i kapaliśmy się.

Był w nim ładny, gruboziarnisty piasek, ale teraz z jakiegoś powodu cały był usiany białymi kamyczkami.

Schyliłem się i podniosłem jeden, aby go obejrzeć. To był opalony kawałek kości, wielkości paznokcia, z jednej strony biały, z drugiej – czarny. Strumyk wymywał je skądś i unosił. I z tego wywnioskowaliśmy, że Żydów, Rosjan, Ukraińców i ludzi innych narodowości rozstrzeliwali wyżej.

I szliśmy po tych kosteczkach tak długo, aż doszliśmy do samego początku jaru i tam strumyk zniknął; rodził się tutaj z wielu źródełek, sączących się spod warstw piasku i stąd wymywał kości.

Parów robił się tutaj wąski, rozdzielał się na kilka odnóg i w jednym miejscu piasek stawał się szary. Nagle zrozumieliśmy, że idziemy po ludzkim popiele.

Zaraz obok, rozmyte deszczami, osunęło się złożę piasku, a spod niego wyglądał ociosany granitowy występ i warstwa węgla. Grubość tej warstwy węgla wynosiła jakieś ćwierć metra.

Na zboczu pasły się kozy, a trzech chłopaczków-pastuchów, w wieku jakichś ośmiu lat, zawzięcie tłukło młotkami węgiel i kruszyło go na granitowym zrębie.

Podeszliśmy. Węgiel był gruboziarnisty, o burym odcieniu, mniej więcej taki, jakby popiół z parowozu zmieszać z klejem stolarskim.

– Co robicie? – zapytałem.

– A to! – Jeden z nich wyciągnął z kieszeni garść czegoś błyszczącego i brudnego i podrzucił na dłoni.

Były to na wpół roztopione złote obrączki, kolczyki, zęby.

Wydobywali złoto.

Pochodziliśmy wokół, znaleźliśmy dużo całych kości, świeżę, jeszcze wilgotną czaszkę i znowu kawałki czarnego popiołu wśród szarych piasków.

Podniosłem jeden z kawałków, na wagę ze dwa kilogramy, zabrałem ze sobą i zachowałem. To popiół wielu ludzi, zmieszało się w nim wszystko. To, można powiedzieć, popiół międzynarodowy.

Wtedy postanowiłem, że trzeba to wszystko spisać, od samego początku, jak to było naprawdę, niczego nie pomijając i niczego nie wymyślając.

I oto robię to, ponieważ wiem, że mam obowiązek to uczynić, albowiem, jak mówiono w „Dylu Sowizdrzale”, popiół Claasa stuka w moje serce.

Tym sposobem, słowo „dokument”, umieszczone w podtytule tej opowieści, oznacza, iż opisuję tu wyłącznie prawdziwe zdarzenia i dokumenty, a żadnego literackiego domysłu, czyli tego, jak to „mogło być” albo „powinno być”, tutaj nie ma.